

POLITIČKA MISAO U »ZORI DALMATINSKOJ 1848. GODINE

JOSIP VIDAKOVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 949.713 »1948«:05
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno 1990-02-12
Received

Proklamiranjem ustavnih sloboda 1848. u Habsburškoj Monarhiji, pa prema tome i u Dalmaciji, dolazi do ožvljavanja političkog života, što se najbolje očituje na stranicama *Zore dalmatinske*. Naime, nekolicina dalmatinskih intelektualaca, Ante Kuzmanić, Stipan Ivičević, Matija Ban, Špiro Popović i drugi, pišu o novim slobodama, upotrebi hrvatskog jezika u školama i javnim ustanovama, slobodi tiska i udruživanja. Osobito se zalažu za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom u okviru Austrije, jer je u tadašnjim političkim prilikama to bilo jedino moguće. U svojim željama neki idu još dalje, za ujedinjenjem svih Južnih Slavena u okviru Austrije i Osmanskog Carstva, zalažući se za slavensku uzajamnost. S druge pak strane napadaju one snage koje se zalažu za autonomnu Dalmaciju ili pak za njezino priključenje obnovljenoj Metlačkoj Republici.

Uloga jezika u nacionalnoj integraciji

Narod je veseo i radostan što može na hrvatskom jeziku čitati i pisati u *Zori*, napisane su i objavljene brojne pjesme u čast *Zore*, a to je zapravo u čast hrvatskog jezika.

».....
Srce moje tiho veli:
Tko se Zori neveseli?
Evo opet zabilili!
.....
Nek nam Zora bili neka,
Odsad tamo tja do veka,¹
u ljubavi bratimskoj !!,«¹

Pjeva se i slavi uskrsnuće slobode. Najavljuje se novi život. Tu slobodu, slobodu pisanja i govora dugo su nam i predugo kratili. Sada će se mnogi prihvatiti pera i svom narodu na svom materinskom jeziku pisati knjige. To će moći, jer će misliti i pisati kako im srce želi.

¹ *Zora dalmatinska*, br. 3 od 16.I.1848, 9 (u daljem tekstu ZD).

»Sada svaki šalje dite u školu jer mu sinčić moxe upisati knjigu, koja moxe biti od koristi i diku svojoj domovini i svom rodu.«²

Dalje se govori o tome kako te knjige neće biti one koje želi gospodar, u kojima se laže i maže i ne može u srce doprijeti.

Knjige će se pisati tako da to bude poučno i lijepo i ocu i majci, a ponos zemlji i narodu. U tom smislu *Zora* piše i poučava narod kako se treba vladati i kako grliti i učiti i primjenjivati materinski jezik.

»Narod izobraxen ili prosvitljen ricima je bogatiji od naroda divljackoga, neukoga; njegov je jezik sve to vise uzmnaxa, jer on sve to više na široko misli i gata. Rimaska nam povistnica podputno dokazuje, da bogat jezik uboge jezike nađvata i tare. Rimljani kudgod su zavladaali, tako se i svoj jezik i obicaj sijali, jera (osim Gerkah) svi narodi koji supod njihovu ruku podpali bili su pri njima neuki.«³

Iza ovoga Matija Ban obračunava s onim gradovima koji žele nasilno potalijančivanje. Tvrdi da ni jedan grad ne može, a niti, na to ima pravo, da sebe proglasi za predstavnika »dalmatinskog« naroda i njemu svoju volju nameće. Svi će se drugi tomu suprotstaviti. U daljnjim objašnjenjima on kaže:

»Stojimo sada da vidimo koja će se mista u Dalmaciji cisto Dalmatinska, a koja poitaliancena pokazati. Kako će se prid svita osramotiti ova poslidnja u ovo doba kada su svi narodi ustali na obranu svojega jezika, koji je xiva narodnost, i kada misle da je poniznost najveća narodnoga karaktera svoj jezik udusiti. Ali ako bi se neki gradovi osramotili, neće u istinu svi. Duh Dalmatinski nije ostao izpod visine ikakvog vika, pak će uzletiti i na visinu devetnaestoga, na plemenitosti narodnosti. - Ova domovina očekuje od vaših usiljak o vridni rodoljubci Kotorski, Dubrovacki, Makarski, Hvarski, Sibencki, Splitski, i iz drugih krajeva naših. Sad aje vreme kada ustati u kripnosti i naj junackie crvati se morate, da u odsudnomu ovomu casu narodnost nasa i korist zemaljskih nasih nebudu pogaxene, da nas prosti narod nebudu privarom priveden na put svoje sramote i stete. - Narodnost, sloboda, jednakost i sojuz sve jednoplemene nase bratje pod krunom jugoslavjanskoga nasega kralja FERDINANDA, to je nasa velicina, nasa korist, nasa slava, to ima biti dicni povik Dalmatinskih patriotah.«⁴

Interesantno je Banovo gledanje na put kojim će naši narodi izići iz mrtvila i dokazati svoju samosvojnost. Nedvosmisleno kaže da će do tog doći pod krunom »jugoslavjanskog« našeg kralja Ferdinanda. Znači, Ban vidi Jugoslaviju, ali ne samostalnu, već u okrilju Austrije.

Ante Kuzmanić na dugo i široko raspravlja o talijanašima i sa službenom politikom. Posebno naglašava pojavu da se po selima daju knjige na talijanskom jeziku, s tobože hrvatskim prijevodom, da se na tome uče naša luda djeca talijanskom jeziku. Kaže da mu se srce od tuge i žalosti

² ZD, br. 16 od 17. IV. 1848, 62.

³ ZD, br. 17 od 24. IV. 1848, 66.

⁴ ZD, br. 18 od 1. V. 1848, 71. Matija Ban poziva se na slobodu i jednakost koje je proklamirala francuska revolucija, koje su bile aktualne i na hrvatskom prostoru 1848.

skamenilo kad je to vidio. Jauče od žestine protiv tih metoda i proriče tužnu konstataciju »da nije došlo do slobode pisanja, i da nije svanuo ovaj darak boxji od Ustava, tako mi xivoga Boga - sva bi se naša ruka za desetka godinah na talijansku ruku izvernula.«

Istovremeno se provodi i germanizacija i italijanizacija. Ustaje u ime tisuća Hrvata u Dalmaciji i govori da ni jedan tko iole pametno razmišlja neće prihvatiti napuštanje materinskog jezika. Poziva se na primjer Francuza, Nijemaca i Talijana, pa pita, ako prosti Francuzi, Nijemci i Talijani uče na francuskom, njemačkom i talijanskom - zašto prosti Hrvat ne može učiti na hrvatskom, već mora na talijanskom?

U nastavku pored ostalog kaže:

»Ja znam kuda to cilja. Sve je to maslo talijanskih ljubimacah, koji neche da se na hervatski uce nego istu da se nasi prosti ljudi taljanski uce. Jeli pravedno da jedna saka ljudih starinom iz Kalabrije, iz Pulje, iz Lombardije, iz Mletacke, i jedna gomilica potalijancenikah nasu narodnost pod noge gazi? -

- Izrecenih taljanskih knjigah nasa dica nebi svoga materinskoga jezika naucila, nego bi ga pokvarila, jera je u njima na jezik suxanj taljanskomu.«⁵

Kuzmanić ističe da nas sama naša narodnost - jezik može spasiti od potpune propasti. Neka svaka ptica svome jatu ide. Neka Talijan pruža ruku Talijanu, neka čuva svoju kuću. Hrvat - Dalmatinac će čuvati svoju kuću i pružiti ruku k Bosni i Hercegovini, Lici i ostaloj braći od Save, Dunava, Crnog mora, Grčke granice i našeg Jadrana.

U broju 21. od 22. svibnja Kuzmanić se pita jesu li njegove riječi napisane u br. 19. naišle na dobar prijem i razumijevanje. Sudeći po tonu njegovih redaka izgleda da se ni približno nisu ispunila njegova očekivanja, jer kako drugačije protumačiti njegovu rečenicu:

»Oj neznanosti, ti si gerdja i poštenija od same kuge, jera kuga biva na putu jedne prolaskice, koja mimograd s nama hove tare i smiche; ama ti neznanosti, tvojim prostapljenim nexetinama sve jednako odušice raskrechivaš, privereheš, striljaš.«⁶

Stječe se osjećaj da se Kuzmanić sam opravdava zbog svojih čvrstih i otvorenih stavova. Kaže da on ne nagovara na tamu, već na svjetlo. Na svima je sada hrvatstvo svoje ispraviti ili ga još više skućiti. Moralo bi se znati tko je Hrvat, tko talijanaš, ciganin. Ustav je čisto glasio da nitko ne smije vrijedati naš jezik i našu narodnost. Moglo se slobodno hrvatski

⁵ ZD, br. 19 od 8.V.1848, 73.

⁶ ZD, br. 21 od 22.V.1848, 81.

vladati, a to znači, učiti na hrvatskom jeziku i birati poslanike. Molbe i ostala traženja treba na hrvatskom pisati, odnosno - sve što je bilo na talijanskom treba sada preraditi na hrvatski jezik.

U nastavku se pozivaju svi rodoljubi da početkom iduće (1849.g.) školske godine šalju djecu u školu u sve prve razrede u cijeloj zemlji, neka uče naš narodni hrvatski jezik. Učenje može biti s »abecedom ili ćirilicom«, prema želji općina. Treba nabaviti knjige istočne crkve i prilagoditi riječi po broju jezika kojem narod istočne vjere u Dalmaciji govori »i koji se u ničem od govornog jezika braće naše zapadne crkve ne razlikuje, već u izgovaranju namjesto je i nekih malenkosti, koje jasnosti i ljepoti obšteg našeg jezika nikakav kvar ne nanose.«⁷

Tako je pisao Špiro Popović. To je prvi slučaj da se u *Zori* govori o upotrebi ćirilice prema želji pojedinih mjesta u Dalmaciji. Međutim, prema Popovićevu objašnjenju izgleda u to doba i nije bilo stanovnika u Dalmaciji koji su se razlikovali po jeziku, već samo po pripadnosti vjeroispovijesti, što nije istina.

Naravno da je *Zora dalmatinska* na svojim stranicama u 1848.g. imala znatno više prostora posvećenog pitanju jezika, od ovoga kojega smo mi ovdje prikazali. Mi smo se odlučili na jedan kraći presjek o najinteresantnijim dijelovima posvećenim pitanju jezika. *Zora* je snažno zorila i budila uspavane naše snage. hrabro ih bodrila i ukazivala im put kojim trebaju poći.

Hrvatska, talijanska i jugoslavenska misao u »Zori«

Narodnost i jezik su oni elementi koji svakog čovjeka određuju kako i kome pripada.

Na osnovi Kuzmanićevih riječi - izraza, nesumnjivo je dalmatinski seljak veoma malo mario za svoju narodnost. To je donekle i razumljivo, jer nažalost nije imao od koga ni učiti. Ono malo obrazovanih ljudi živjelo je po gradovima i većina je mislila na talijanskom jeziku. Sloboda i narodnost su za cijeli svijet, za svaki narod nerazdvojno biće. Pitanje narodnosti i odanosti prema njoj tretiralo se snažno, onako kako je tko mogao to najbolje izraziti. Da bi svi oni koji su izdali ili koji su pripravnici izdali svoj narod shvatili da je to najveći zločin i da se taj zločin plaća najtežom kaznom, autor članka pod naslovom IZDAJNIK OTACBINE, I NJEGOVA PEDIPSA, u potpisu Xj. - kaže:

⁷ ZD, br. 28 od 10.VII.1848, 109. Te godine novoosnovano »Društvo Slavianske Lipe u Dalmaciji« namjeravalo je pokrenuti list pod naslovom »Novine Slavianske Lipe u Dalmaciji«, koje su trebale biti tiskane na latinici i ćirilice. O tome S. O b a d, »Slavenska lipa u Zadru«, *Radovi*, 5, Razdio društvenih znanosti, 1973/1974, Filozofski fakultet Zadar 1974, 136-137.

»U davnom proslom vrjenu uloxio je edan Car Turski svu svoju silu da bi grad jedan, koga su Slavjeni cuvali i branili osvojiti mogao; ali to mu nije moglo nikako za rukom izachi, dok napokon nadje se medju onim istim Slavjanim jedan izdajica, koji se obechao Turskom Caru: da ako bude siguran xivota, ako ga na veliko dostojanstvo podigne, i ako mu cher svoju za xenu dade, da xhe se zakon Kerschanskoga odrechi, Muselmanski primiti, i grad brez kervoprolitja pridati.

Izadje dakle isti nevirknik prid lice Turskog Cara - ovaj pogleda ga od glave do noguh zbog nepostenog nacina pridavanja grada, i tako poduxe vrijeme zamisljen stojechi najposli odobri mu sto je iskao, i tako Car s lakim nacinom bude gospodar grada. Posli, kad vrime dodje izdajniku otacbine odobrene ugovore ispuniti, onda Car zapovidi svojoj cheri, koje je lipota na daleko razglasena bila, da se kao nevista u najbogatije ruho obuče, i metne nase biser i drugo drago kamenje, pak kao najsvitlija zvezda izidje prid mladoxenju, pracheneod svijlu izverstnijih licah svoje zemlje, i sluxiteljah, i robovah, i da joj pribogate darove nose na svilenim jastucima zlatom izvezenim.

Mladoxenja pun radosti i zdovoljstv gledao je sad nevistu, sad privelike darove njemu odredjene; upravo rechi, mislio je nebo prid sobom vidit otvoreno. Kad je tako sve gotovo bilo, utane Car sa pristolja, i mladoxenji rece: Ti vidis da je ric svoju derxim, ali strah me da ti nechese viran biti meni kao sto nisi ni tvojim zemljacima, nego che tvoja ric donde vriditi, dok se opet kakva prilika nepokaxe, koja bi na vechu korist tebi sluxiti mogla. Ti se dakle moras od tvoje neviste rastaviti, i odmah dokazati da xhes sa svim grihe tvoje iskorenuti. - Po tom Car izdade zapovid, da se izdajici koxa odere, solju pospe i da se u krevet za njega i za nevistu njegovu pripravljene metne.«⁸

Ovo je veoma poučno štivo. Jasna je njegova poruka i pouka. Tko izda svoje, izdat će i tuđe. Tko ne voli sebe, ne može voljeti ni drugoga. Tko ne voli svoj narod, ne može voljeti ni drugoga. Ova poruka i danas može dobro poslužiti za one koji pokušavaju uvjeriti da više vole drugog nego sebe, da više vole tuđe nego svoje.

Posebna se i veoma živa rasprava vodila o hrvatskoj i talijanskoj stranci u Dalmaciji. U Dalmaciji žive dvije posebne i različite stranke. Hrvatska, što hrvatski se odjeva, govori, misli i živi, i druga lacmanska ili talijanska, koja se talijanski odjeva, misli govori i živi. Talijanska stranka je u odnosu na našu hrvatsku veoma mala - šaka ljudi. Ali je ona bila mudrija i bogatija. Ta šaka potalijančenih je upravljala Dalmacijom, ne snagom većine, ili fizičkom, nego znanjem - pameti.^{8a}

Mletačka uprava se iz petnih žila trudila da naš narod ostane što dublje u neznanju i mraku. Bojali su se napretka. Da je naš čovjek imao prilike doći do novih spoznaja, sasvim je sigurno da bi bio manje poslušan u izražavanju naredbi koje mu je stranac nametao. Mlečanima je bilo jedino

⁸ ZD, br. 15 od 10.IV.1848, 60. Još 1846. godine Ante kuzmanić u *Zori dalmatinskoj* zagovara hrvatsku misao, kao između ostalog piše: »mi imamo, kako možemo i kao što naše pleme osića i vrime donosi, s k r o z n a h e r v a t s k i m i s l i t i, ne talijanski ni nimački da nam glotavo jezik ne izlazi«. (ZD, br. 40 1846.)

^{8a} ZD, br. 17, 19, 21, 24, 30, 52, 1848. i S. O b a d, *Dalmacija revolucionarne 1848/49*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1987, 103-104.

važno da snažne mišice našeg čovjeka upotrijebi u ratne svrhe i za teške fizičke poslove.

Matija Ban u raspravi »ŠTO TREBA DALMACII?« u vezi s narodnosti kaže: »Ovo je pitanje koje svaki Dalmatinski domorodac mora sada da poloxi, a na ovo pitanje odgovara se: Dalmaciji treba prije nego ista njena Dalmatinska narodnost, koja zahtiva konačno unistenje svih elemenata nimackih i italianskih koi su se u nju uvukli. Drugo, treba joj ustav i sve sto je s njim skopcano, to jest: slobod stampe i govora, sloboda voroizpovidanja, javnost sudovah.«⁹

U vrijeme kada cijela Evropa želi ojačati narodnost svoju, za Dalmatince bi bio smrtni grijeh ako bi skršenih ruku sjedili i čekali, gledajući što se po svijetu radi. Dosta je bilo govora o tome kako se hrvatska narodnost iz stanja poniženja mora izdići. Došloje vrijeme da se s riječi pređe na djela. O svojoj aktivnosti u vezi s pitanjem narodnosti A. Kuzmanić kaže:

»Ja sam se ovde u Zadru vise putah porazgovarao o nasoj narodnosti s nikim zrilim i upuchenim Dalmato-taljanima, i uvirio sam se, da oni joj nista protivni nisu, pace priznaju da je posteno podupriti ju i rasprostraniti. Takodjer i po ostalim nasim gradovima ima podosta takovih vidokah, kao sto mi prijatelji pisu, prenida malo umidu hrvatski govoriti. A naustice mi je to posvidocio jedan slavni nas zemljak i spisatelj gosp. Matia Ban Dubrovcanin, koji je skoro zasao bio po ovoj derxavi i vridno pripovidao narodnost nasu, i mnoge je k njoj pritegnuo.«¹⁰

U nastavku Kuzmanić zamjera Stipanu Ivičeviću Makaraninu što je napisao da bi trebalo u učionicama Hrvatske i Slavonije zbog prijateljstva učiti njemački jezik; a u Dalmaciji da se predaje nauk i jezik talijanski, koji služi za prijateljstvo. Osporava Ivičeviću prijedlog na primjeru Francuza, Španjolca i drugih, koji bi po tome trebali učiti njemački umjesto francuski i španjolski. Nijemci bi svoju djecu učili francuski, poljski, danski, češki, mađarski i hrvatski jezik. I to ne samo što s njima graniče već su s tim narodima i izmiješani.

Međutim, Nijemci nisu na takvo što ni pomislili, a kamoli učinili. Obećanja i obećanja već predugo traju, često se čulo. »A doklegod se to obećanje na nas ne izlije sila che zemlju okrichati, sila che mir graditi, sila che derxave braniti, sila che jezik praviti, sila xivot uzderxavati; sve che sila bivati; prijateljstvo i pobratimstvo klanjati che joj se, a stravic biti che joj cuvar. Sila al oruxna al dusevna mora nasu narodnost cuvati; laskanjem,

⁹ ZD, br. 19 od 8.V.1848, 74 i S. O b a d, nav. dj., 130, 133; vidi R. P e t r o v i ć, *Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću*, Svjetlost, Sarajevo 1969, 94, 95.

¹⁰ ZD, br. 30 od 24.VII.1848, 117.

nagovaranjem, pogadjanjem prije chemo praznu slamu mlatiti nego li stogod izderljanciti. Poslimice je nas narod pokleknuo, poslimice mora ispraviti.«¹¹

Kuzmanić kaže daje neodrživa teorija o tome, da mi zbog prijateljstva djecu šaljemo u talijanske i njemačke škole, a svoj jezik i svoju narodnost napuštamo i sve više bacamo u tamu. Kuzmanić ne osporava potrebu učenja stranih jezika u gradovima za odrsle, ali hrvatski mora biti na prvom mjestu. Međutim, za učionice na selima on izričito traži: »Hrvatske te hrvatske amo ucionice imaju se po selima zaverchi, da se i prosti narod poprilično prosvitljuje. Ja sam na str. 73 ovoga Lista zamirio, da knjixice ove godine izdane na taljanskom i hervatkom jeziku, i za to su naopake, sto iz njih viri suxanjstvo naseg jezika hervatskoga. U njima im privod hervatski sa taljanske matice, ili vam imaju u njima rici hervatske nacinjene i poredjene po svojstvu taljanskome.

Kad se ovo uzme, da iz najboljega privoda niko podpuno dobro nemoxejezika nauciti, jer su najbolji privodi sluxaci matici, iliti originalu; kakavche taj nas privod da bude, kada nasi privoditelji vistiji su talijanskomu nego hervatskomu peru? Nije li barem pametnije bilo na hervatski izvorno pisati, pak na taljanski privernuti;«¹²

Gotovo u svim brojevima *Zore* apeliralo se na Dalmatince da prigrlje čvrsto svoju narodnost.

»Narod bez narodnosti je tijelo bez kosti, tijelo bez duše.«¹³ Nikad se ne smije odmetnuti od majke svoje. Nezahvalnost je najgrđa. Ante Gutta, rujna 1848.g. piše da mu se srce lomi od tuge kad vidi i čuje našu dječicu kako se drvenim puškicama igraju po zadarskim ulicama vičući mrtve za njih riječi »Halt! Marsch« itd. Što djeca mogu nego slijediti ono što vide od starijih. Stariji se moraju zalagati za svoj narodni jezik, inače će ih unuci proklinjati. Ako svak hoće koliko može, neće biti ništa tako teško, pa i hrvatski jezik uvesti u javne ustanove i škole. Dalmatinski narod se ne može odreći svoje narodnosti, uspirkos svim potalijančenim, ponijemčenim dušama. Dalmatinci su nit i grana slavnog prostranog slavenskog stabla.

U broju 49. od 4. prosinca 1848. g. na prvoj stranici je objavljena pjesma pod naslovom SLAVSTVU LJUBEZNO POTICANJE, bez komentara i bez čitkog potpisa.

¹¹ Nav. dj., 118.

¹² Isto.

¹³ Tu misao slikovito je izrazio Ljudevit Gaj, tvorac ilirske ideje.

Stupaj naprid Slavjanine,
 Tvoje ime da vech sine!
 U tamnosti sta si dosta,
 U suxanjstvu si osta.
 Naprid - parid sad je vrime,
 Nebojmo se cerne zime.

Stupanj naprid Slavjanine!
 Zovi gluve, budi line;
 Eto dan se nama sviche.
 Kupi bratju sad u viche
 .Naprid - naprid sad je vrime,
 Oglasiti Slavsko ime.

Stupaj naprid Slavjanine,
 Dok nas vuce nezazine,
 Pak ukolo svakog kupi,
 Prije nego zvirce rupi.
 Napried - naprid sad je vrime,
 Zenulo je tlacno sime.

Stupaj naprid Slavjanine,
 Prije neg se misec mine;
 Skupljaj pri neg sunce grane
 Sokolove izabrane.
 Napried - naprid sad je vrime.
 Otergnimo s vrata brime.

Stupaj naprid Slavjanine!
 Merki vuce od starine,
 Nezapusti banovinu,
 Tvoju staru didovinu,
 Naprid - naprid sad je vrime,
 Slavsko nase branit ime.

Stupaj naprid Slavjanine,
 Otacina jet ti gine,
 Da u robstvo vech ne pade,
 Da neterpi veche jade.
 Naprid - naprid sad je vrime,
 Xele bratja da nas prime.

Stupaj naprid Slavjanine,
 Oj sokole iz planine,
 Vi Kerstasi od dvi glave
 Nepustajte da vas dave...
 Naprid - naprid sad je vrime,
 Usnaxire kruto time.

Stupaj naprid Slavjanine,
 Od suxanjstva razbitmine;
 Slavskom jatju sad priteci,
 Slavnoime opet steci.
 Naprid - naprid sad je vrime,
 Združite se sloxno s njime.

Stupaj naprid Slavjanine! -
 Da jos kervne suces pine -
 Neodstupi ti od sloge:
 Sad je vrime potuch roge...

Naprid - naprid sad je vrime,
 Otert ocivech od drime.
 Stupaj naprid Slavjanine...
 Sve je slavsko do istine
 OD ISTOKA DO ZAPADA -
 Slavska ruka svukud vlada.
 Naprid - naprid sad je vrime,
 OKRUNITI SLAVSKO IME.«¹⁴

Pjesmu smo citirali zbog njenog karaktera. To je pjesma koja poziva Slavene, pa tako i Dalmatince, da se bore za svoju naciju, jezik, samostalnost. Da prestanu biti robovi, da se opet vrate staroj slavi kad su Hrvati više značili od onih kojima sada služe. Velika je želja izražena ovom pjesmom za sjedinjenje.

I na kraju još nekoliko riječi o narodnosti.

Narodnost je sveti zakon i temelj svoje vlastitosti. Narodnost je najveća i najsnažnija moć narodne čestitosti. Narodnost je velik i preuzvišen pojam. Nju se ne smije uvrijediti, oboriti njezine temelje, potlačiti njezin zakon i stvarnost, srušiti njenu slobodu. Narodnost nije od jučer, ona je nastala nastankom čovjeka i trajat će dok i ljudskog roda bude. I kako nije lako čovjeka rastaviti od njegovih bića, tako ni narodnost nije moguće otuđiti od čovjeka. Narodnost je najsvetiji dio u srcu društva.

Vrijeme je a i nužda, da se narod primi naše knjige i našeg hrvatskog jezika. Treba iskoristiti nadošlu slobodu i narod izbaviti iz tame, neznanja. Slavenski duh, slavenski jezik, slavenska kultura treba obuhvatiti cijelu Dalmaciju. Posebno se isticalo da je Dalmacija oduvijek pripadala Hrvatima i Hrvatskoj. Golo more razdvaja Dalmaciju od Italije; a plodna zemlja spaja Dalmaciju s Bosnom, Hercegovinom i Gornjom Hrvatskom, gdje je širok narod naš i jezik naš raširen. Krv nije voda. Zbog toga je opravdana svaka radnja koja ide u prilog sjedinjenju Dalmacije s Hrvatskom i Bosnom.

Kao veliku nadu i pravu stvar, navodila se i mogućnost uvođenja narodne straže kod Hrvata. Ta straža ne bi bila zbog parade, već bi ona bila snaga koja će štiti, braniti i čuvati hrvatska prava, hrvatsku zemlju. Ova narodna straža je trebala biti odjevena i obučena po hrvatskom kroju. Našu narodnost možemo sačuvati i razvijati samo u slozi i ljubavi Dalmacije i Hrvatske.

Stjepan Ivičević pjeva slobodi, *Zori*, budi Dalmaciju i Dalmatince iz ledenog i dubokog sna. *Zora* je ta koja će uspavane Dalmatince probuditi i izvesti na pravi put, slobode, radosti, napretka i sveopćeg prosperiteta.

¹⁴ ZD, br. 49 od 4.XII.1848.

Zagovornik sjedinjenja

U pozdravu slavenskih đaka sveučilišta bečkog braći po hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji govori se o tome kako u Habsburškoj Monarhiji najviše ima Slavena. Međutim, brojčana premoć nije utjecala na političku i ekonomsku moć. »Nas Slavjanah ima polovina u carevini, pa opet nas je gnjelo, mucilo i tudjinstvo kako ni jedan drugi narod. Naš narod nije ustao i kazao svoju volju narodnu.«¹⁵

Ističu da su kod kuće »samoxivi« ljudi lagali narod i uvjeravali ga da je takvo stanje upravo najbolje. »Samoxivi« su ljudi koji bi dozvolili da propadnu milijuni ljudi od raznih nevolja, samo da je njima dobro, da im je trbuh pun ili dovijanje kakve titule. Sloboda neće sama doći, ili da će je tudin donijeti. »Sad ili bog zna kada! Zato ustani bidni narode i kaxi tvoju volju velicanstvenu. Učinite to i vi ste narod slobodan.«¹⁶

Studenti su posebno naglašavali problem jezika, imena, jedinstva. U Bratislavi su im htjeli oduzeti upravo to.

Iz poslanice slavenskih studenata u Beču skoro iz svkaog retka izvire ljubav i privrženost prema domovini. Njihovi zahtjevi su pravi i poticajni.

Interesantno je razmišljanje A. Kuzmanića u povodu toga pozdrava - poziva. Govori kako u Mađarskoj još puno smetnji stoji na putu. »Hvala Bogu, mi Dalmatinci - Hrvati sada mirno pribivamo, niko nam napridak ne smeta...

Neka znate, Slavonci i Hrvati braćo naša, da što je bilo ostraga došlo je najnaprid; to smo mi sad slobodni pod dobrim Cesarom ustavnim, a vi ne uxivate takve slobode pod mađjarima; mi sad pravo imamo vas pozvati da se k nama pristranite, da se sloxi silni i virni Hervatski narod na obranu našu i Cesarovine.«¹⁷

Ovo svoje mišljenje i poziv za sjedinjenje Hrvatske i Slavonije s Dalmacijom Kuzmanić opravdava s motivacijom da bi u tom slučaju i onaj mali dio građana što talijanski misli - napustio to i priznao bi da je velika potreba hrvatski misliti, hrvatsku našu narodnost dizati.

Tih godina se nije razmišljalo samo o sjedinjenju Dalmacije s Hrvatskom. Ne, išlo se znatno dalje i razmišljalo se u duhu južnoslavenskog ujedinjenja. O ovome najbolje govori pjesma Stipana Ivčevića pod naslovom 15. OXUJAK 1848. Da bi što bolje dočarali to raspoloženje, u nastavku donosimo pojedine dijelove.

¹⁵ ZD, br. 14 od 3.IV.1848, 53.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Nav. dj., 54.

VESELI SE i ti BOSNO ravna,
Kojano si na glasu od davna:
Eto tebi lipo premaliche
I novi ti Jurjev dnak sviche«...!

Nek povervu vridni tvoji Sinci,
Čekaju ji Bracha Dalmatinci;
Ovi che ji sereco zagerliti
Rujna vinca cašu pripraviti!...

Netom budu sastati se bracha
Pobignut che obchenske nedacha:
Dvorucku che Primorac jamiti
Tek Gornjaku milo nazdraviti: -

»Zdrav i s dobrom srichom doša pobre,
Kako tamo, jesu l bracha dobro?
Pozdravji ji, ter kak oni xele,
Dalmatinci, kaxi, da jim vele:

»Vi nosire kruha i peciva,
A mi chemo soli, ulja, piva; -
Pak chemo mi skupa pirovati,
Jedan drugom bratski nazdravljati. -

»Neche uvik ni na pasju biti,
Kad se budu bracha prigerliti -
Vira i Bog ... jedno Selo samo
Bit ch od Sve sve do mora amo!...

»I vidit cheš uz gvōzdenu stazu,
Kako kola brez volovah lazū;
Ter od mora, tja do Biograda,
Dva dni oda sama bit che tada!...

»Vira i Bog, jedno Selo samo,
Bit ch od Save sve do mora amo!...¹⁸

Iz ovih redaka se veoma jasno vidi kolika je želja bila za sjedinjenje naših krajeva. Srce pisca radosno i svim žarom poziva braću da slogom i zajedništvom smjelo krenu u sretnju budućnost. njegova jedna rečenica daje cjelokupni ekonomski smisao ujedinjenja.

»Okolostanje sadašnjih vrimenah izkazuju nam potrebu, da se i mi Hervati i svi juxni Slavljani iz ljubavi jedan za drugoga i iz ljubavi za naš narod i narodnost sloximo, i svi jednako za našega milostivoga Cara i Kralja FERDINANDA mislimo, koji che nami iz svoga miloserdnoga

¹⁸ ZD, br. 15 od 10.IV.1848, 57, 58.

serca, po našim starim zakonima i po sadašnjim potrebama pravicu udiliti, i naš narod na oni stupanj uzdignuti, na kojem su naši junacki i slavni pradiđ uzvišeni bili.«¹⁹

Bratstvo i jedinstvo će nam darovati ljubav, snagu kojom će naš narod svoju narodnost prema inozemstvu uvijek moći obraniti. Prisutna je želja da sve svađe i nesporazumi budu zaboravljeni i da upravo sada južnoslavenski narod mora misliti za svoju budućnost. Međutim, sve je to uvjetovano jedinstvom i bratskom ljubavi. Svoj strah da se stvari neće razvijati na opće zadovoljstvo, kako želi ogromna većina i Hrvatske i Dalmacije, Frane Mate Kovačić u svom članku »Slava Otcu nebeskomu, Pozdrav bratji Dalmatinskoj, cast svim narodima« između ostalog kaže:

»Svakojaki glasi od Dalmacie kroz Hervatsku i Slavonsku kraljevinu lete: nemirni i nezadovoljni glasi, koje mi virovati nemoxemo, jere se ufamo, da inostranstvo u Dalmaciji stolice nachi neche. Talianstvo je Dalmaciju saterlo, i malo da nije narod i narodnost uništiti; nevjerujte Talijanima, oni su naši neprijatelji, i rad bi slavljane opet guliti i gnjetiti, kao i prije su jih gulili, pak njih gole i bose, gladne, i xedne prema neprijatelju slati, da se bore, i Talijani brane, koji slabo junaštvo persima goje, ali verlo sa slavljanskim junaštvom se rese. Pogledajmo na bili grad Sinj, i na tvrdjavu Klis, jesu li Talijani oli Dalmatini iz Turske šake obadvoje oteli.«²⁰

Kovačević šalje pozdrav svoj braći dalmatinskoj i osobito njegovim poznanicima, miloj braći i rodoljubima u Zadru, Kninu, Vrlici, Sinju, Imotskom, Splitu, Omišu, Makarskoj, Dubrovniku, Kotoru, Visu, Hvaru, Braču i Šibeniku. Opravdan je strah Kovačevića. Nažalost, kod dijela obrazovanih ljudi u Dalmaciji nije bila sazrela svijest da smo zajedno sjedinjeni jači, bez obzira na povijesnu tragediju - da nam je stranac i dlaje bio gospodar. »Dati che bog to che toga s vrimenom još i više uz nas pristati: ta bratja dosta, samo što smo rasdiljeni! samo što je nesricha razvergla to moxe sricha i naša dobra voja opet sastaviti i sjediniti. Bratjo Dalmatinska, ta cista kerv hervatska sad u jednu slogu s nami: t naša sloga bitiche od koristi i Serbljem i Slovencem, i oni che kada tada uz nas ili mi uznje, no samo se ne rastrkajmo nego pomozimo jedan drugomu: svi se narodi sada druxe, kako da se mi nedruximo koi smo topliega srca i bolje znamo što je brat što je sestra i što je rodjak, nego ikoji drugi pod suncem.«²¹

¹⁹ ZD, br. 16 od 17.IV.1848, 61.

²⁰ ZD, br. 16 od 17.IV.1848, 63

²¹ ZD, br. 18 od 1.V.1848, 70.

Zemlja gdje se rodila hrvatska književnost, zemlja čiji su pisci izustili prve riječi zajedništva i bratstva slavenskoga, neće u vrijeme najvećih previranja i ustanka slavnog za slavenski svijet, neće odustati od svojih stavova. Neće pružene ruke odbaciti a svoje prikriziti. O tome Kovačević kaže :»To izdajstvo bilo, bi posljednje bezumstvo, bila bi sramota najveća, kakvu nikakvi vikovi ne bi oprali, ali kakvom ne bi s ni ukaljali ikada nego pravi Dalmatinac.«²²

U nastavku objašnjava pojam »pravi Dalmatinac«. Kaže da se tim nazivom ne mogu služiti oni koji ne žele materinski jezik. Daljnja izlaganja se odnose na pitanja jezika, pa ćemo to saopćiti na drugom mjestu.

U članku »Što treba Dalmaciji?« Ban kaže:»Pitanje je još kako će Dalmacija postojati. Moxeli ona postojati sama o sebi? Nemoxe.«²³ Po njegovu mišljenju ne može, jer je po površini mala, po kapitalu siromašna. Sama svoje stanovnike ne može hraniti. nema industrije, trgovine ni zanata. Zbog toga, ističe Ban, svi oni koji zagovaraju samostalnost Dalmacije ne vide ni prst ispred nosa. Sama Dalmacija ne može, pa se nekom treba pridružiti. Oni koji žele vidjeti Dalmaciju u sastavu Italije, napuštaju svoj jezik, svoju narodnost. Žele u krilo onome tko je najveći krivac za siromaštvo Dalmacije. Zato Ban kaže: »Dokle velika budućnost Dalmatinska stoi samo u savezu sa Hrvatskom. Svi pravi Dalmatinci, koji ljube narod svoj i razumiju prave koristi njegove, to i hoće. Dokle mi dobivamo premnogog sajuzivši se sa Hrvatskom, ali Hrvatska neche ništa dobiti od Dalmacije.«²⁴

U nastavku Ban objašnjava da će Hrvati, Slavonci i Dalmatinci biti sinovi jedne domovine, s jednakim pravima. Poslanici iz svih gradova Hrvatske sjedjet će u Saboru i donositi opće zakone. Ban će moći biti iz Hrvatske, Dalmacije, Slavonije i Krajine. Svi oni koji se pribojavaju sistema koji je u Hrvatskoj, pribojavaju se zbog toga što taj sistem ne poznaju.

Svi narodi trojedne kraljevine skupit će se na općem Saboru. Njihovi poslanici će donositi onakav oblik vladanja kakav narod bude želio. Jovan Sundečić u opširnom članku iznosi svoje mišljenje o sjedinjenju. Posebno naglašava a i nada se da će se konačno ispuniti najveća želja naroda za sjedinjenje Hrvatske i Dalmacije. Poziva Slavonce i Dalmatince da usmjere sve svoje snage ka ujedinjenju. Da se opet nađu u starom kolu. Bratsku ruku koju su pružili jedni drugima valja stisnuti i opet postati veliki i moćni narod, kao što smo nekad bili. Prema riječima Sundečića, nema pravednije želje na svijetu od želje da se braća jednog plemena, jednog jezika, jedne krvi ujedine. Što je srodno treba biti složno. To je želja i naroda i boga, kako je često isticano. Prema Sundečiću, više se žali za

²² ZD, br. 19 od 8.V.1848, 74.

²³ ZD, br. 19 od 8.V.1848, 75

²⁴ ZD, br. 23 od 6.VI.1848, 89/90.

razdvajanjem Hrvatske i Dalmacije od samih Dalmatinaca, koji su svjesni da je podjelom Hrvatske i Dalmacije došlo do političkog mraka. »Zašto nam je za goru sunce naše stare slave i sriće a nije više izašlo«. Razdvojeni hrvatski narod bijedno je živio i bezbroj tužnih dana proveo bez radosti i sretnog življenja. Češće se u tekstu nalazi čuvena izreka, koja u ovom slučaju najviše odgovara, a glasi - Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari. Ova uzrečica bi konačno svim Hrvatima trebala otvoriti oči i pozvati ih da konačno sruše zid koji je između njih postavio tudinac.

Sve hrvatske zemlje trebaju se ujediniti i staviti pod barjak slavnog bana Josipa Jelačića. Jelačić je osvjedočeni prijatelj naroda, kojeg je spreman u bolju budućnost voditi. »Valjda che vas mletacki lav opet k sebi vabiti i sve dobro obchavati. Nevirujte mu. Svernite okom naokolo sebe. Tko vam je razorio slavni Zadar, da nije ostao kamen na kamenu? Mletci.

Tko je ugrabio blago i sve bogatstvo Dalmacije? - Mlecichi. Tko je podgrizao xivotne xile sokolovomu gnjezdu Dubrovniku? - Mletci.

Sve što ste imali dadoste Mletcima, svoje gradove, svoje brodove, svoje junake, svoju kerv - pa kakvu ste dobili nagradu? Nezahvalnost i krivice.«²⁵

Sundečić pita - jesu li braća Hrvati ikad tako sagriješili i odnosili se prema Dalmatincima. Zajednički nam je jezik, slava. Hrvatska ima zemlju i polja. Dalmacija more i brodove. Rastrgane grane treba opet sastaviti u jedno čvrsto stablo. Moli da Dalmatinci podrže zahtjev Hrvatske i Slavonije upućen u Beč:

»Hervati s Slavonci podnili su voih danah smirne prosnje svitlomu prestolu milostivoga cesara i kralja, da bi nas, bratjupo Bogu i rodu, sjedinio i sdruxio, da bi Hervatskoj i Slavonii izgubljenju sestru Dalmaciju povratio.«²⁶

Zastupnici hervatskog i slavanskog
naroda bratji svojoj
dalmatinskoj

»Mila nada vas na sadasnjem saboru nasem pozdraviti i ogrliti mochi - otela nam je - niste nas posetili!

Mila bratjo! Kao narod, koi za slobodom texi, kao narod, u kojeg xilah ista kerv tece, kao narod, koi ne samo po historii i po zemaljskom svom poloxaju, nu i po samim zakonima ciloviti je dio domovine nase. - nemoxete, da ste i na dalje od nas, mile vase bratje hervatsko-slavonske, otudjeni.

Posetili su nas bratja Cesi, posetili su nas bratja nasa prekoduhavski Serblji, posetili su nas Slovenci; a vi bratjo Dalmatinci, vi izvor i kolvika našeg naroda, narodnosti i izobraxenosti nase narodne, vi, koji po zakonima utverđenim zakletvom kraljevskom k našem jedinstvu pripadate, mogli ste i sada još, gdi trublja bratstva i slobode jur po citavoj Europi zaori, udaljeni ostati?

²⁵ ZD, br. 23 od 6.VI.1848, 90.

²⁶ ZD, br. 26 od 27.VII.1848, 101.

Silno to mora biti moč, koja narodni vas duh tako ugnjetava, da brat brata ostavlja; al silnia je moč vika ovog! upotribite ga i skerстите verige, koje dusevni vas xivot tako nemilo uvrđuju.

Sva nasa slava, sva nasa obča sriča sastoji se u bratinskom savezu trojedne kraljevine, u savezu slavjanskih austrijskih naroda; hitrite dakle u kolo nase! mi vas pozivamo i uviravamo, da od sloge slavjanskih anroda u austrijskoj monarhiji ne samo buducnost nasa i vasa vech i buducnost obstojanja cjelokupnosti austrijskih derxavah zavisi.

Iz saborske sednice trojedne kraljevine dna 10. lipnja 1848. u Zagrebu derxane.«²⁷

Osjećaj tuge i razočarenja zastupnika »hervatskog« i »slavonskog« naroda zbog izostanka Dalmatinac na Saboru je veoma vidljiva. Svjesni su da pristanak za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom mora dati car. Zbog toga i traže da se poslanici iz Dalmacije i Hrvatske u Beču zajednički bore i traže carev pristanak za sjedinjenje.

Andrija Torkvat Brlić iz Beča u kolovozu piše da bi pravi rodoljubi trebali po gradovima skupljati potpise za sjedinjenje, jer je to želja najvećeg dijela stanovnika. Seljak - Dalmatinac Mate Rubić u svojoj pjesmi o sjedinjenju Dalmacije i ostalih krajeva kaže:

POSLANICIM DALMATINSKIM
u Becu

Posli, bratjo, neg se sastanete,
I razloge vase prikaxete,
Dalmatini u Becu bilomu,
FERDINANDU Cesaru milomu,
Vi nastojte sjedinit Hervate,
Dalmatinim neka reku, brate,
Ajdmu se ponapiti vina,
Onog vina od primorskih stina,
Pak sastavit lipu Banovinu,
I poznati staru didovinu,
Od Dunava do sinjega mora
Gdino nam je i polje i gora;
Po barjakom Cesara Beckoga,
Pod upravom Bana Zagrebackoga:
Sve od Tersta pokraj sinjeg mora,
Pak do Budve, kraja od Kotara;
S Varadina do kule Norina,
Nek se pozna sto nam je starina.
Ercegovci s njima Cernogorci,
Svi Bosnjaci na glasu junaci,
Serbiani i Posavci silni,
Na ve posle neche biti lini:
Kraina che biti u prilogu

²⁷ ZD, br. 41 od 9.X.1848, 162/163.

Neka Turcin vech nepruxa nogu,
 Priko zemlje nase didovine,
 Sto nam no je bila od starine.
 Složno stojte, u skladu xivite.
 Od toga se nista nestidite.«²⁸

Hodimir Neznanić iz Kostajnice, u »Turskoj«, 25. listopada 1848. g. pod naslovom VILA BOSANSKA I ERCEGOVACKA - Seki svojoj Dalmaciji, pjeva i pjesmom poziva Dalmaciju u krilo svoje matice. Donosimo pojedine fragmente:

»Dalmacio sto si zaludila
 I mertvilo teskim pritisnuta:
 Da te Zore petogodna bila
 Snu oteti nemoxe iz skuta?
 A ti sama, posestino mila,
 Mnis seb najti cest i sriche stare!
 Mnis postati sto si negdje bila
 Uz tudjine ki za to nemare!
 Ogleđaj se na svoj Europi,
 Ko svak brata po jeziku traxi,
 Da s njom uvit nerazdrisni sklopi;
 Pa se tada svidi i zapraxi.
 . . . . .
 Govore ti Serbi, i Hervati:
 Hodi seko, sad u slogu s nama;
 Umorni smo ih! vech tebe zvati;
 Ostat ches u nevolji sama.«²⁹

Neznanić traži Dalmatince u savez s ostalim našim zemljama u Carevini. Međutim, interesantno je i važno što on opominje Dalmatince da trebaju računati na vojvodu bana Jelačia. Spjevana je i pjesma o sjedinjenju, koja se pjevala uz tamburu.

Pjesmu je napisao M. Kovačević »Rodoljubac«. S obzirom na to da je pjesma bila u najširoj upotrebi i da se uz gusle pjevala u svim prigodama, te je na taj način imala ogroman utjecaj na buđenje nacionalne svijesti - donosimo je u cijelosti:

DALMATINU SLAVSKOMU
 (uz tamburu)

Nu pristupi Dalmatinu,
 Od Hervatske slavnom sinu,
 I zavapi u glas tvoji:
 Srichan ti sam Boxe moj!

²⁸ ZD, br. 47 od 20.XI.1848, 185/186.

²⁹ ZD, br. 50 od 11.XII.1848, 197.

Oj, oj, oj,
 Srichan ti sam, Boxe moj!
 Slavnog Bana slavno ime,
 Da l probudi vech je vrime;
 On te zove, glavav tvoj:
 Hod u kolo brate moj!
 Oj, oj, oj,
 Hod ukolo brate moj!
 Od nevre sime klete,
 Jur od Boga je proklete;
 Dalmatinu sam ne stoj,
 Ti s Hervatom ljubav goj!
 Oj, oj, oj,
 Ti s Hervatom ljubav goj!
 * * * * *
 Vech ja nisam suxanj tvoj!
 Da b' nebesa zagromila,
 Da b' se zemlja prolomila,
 Ti se nist tad neboj,
 Jer te stiti Bane tvoj;
 Oj, oj, oj,³⁰

Zaključno se može reći slijedeće. Davanjem ustavnih sloboda narodima Carstva, pa prema tome hrvatskom i srpskom narodu u Dalmaciji 1848. godine, dolazi do zaokreta u političkom životu ove hrvatske pokrajine. To se najbolje očituje u tekstovima *Zore dalmatinske*, koja se zalaže za provođenje ustavnih sloboda, a to je uvođenje hrvatskog jezika u nastavu, upravnu i sudsku praksu, i sjedinjenje hrvatskih zemalja, ili još prije za južnoslavensko ujedinjenje i slavensku uzajamnost. Suradnici *Zore dalmatinske* u tome su prednjačili, osobito njezin urednik Ante Kuzmanić. U tome listu najbolje se odražavaju težnje za političku integraciju Dalmacije sa sjevernim hrvatskim zemljama.

³⁰ ZD, br. 50 od 11.XII.1848, 197.

Josip Vidaković: POLITICAL THOUGHT IN THE ZORA DALMATINSKA IN 1848.

S u m m a r y

With the proclamation of the constitutional rights in Hapsburg monarchy and with this in Dalmatia in 1848, the political life was activated again. This fact was most evident on the pages of the newspaper *Zora dalmatinska*. Namely, a number of patriots, Ante Kuzmanić, Stipan Ivičević, Matija Ban, Špiro Popović and some others wrote about the new freedom, the use of the Croatian language in schools and in public places, freedom of the press and cooperation. They supported the idea of uniting Dalmatia with Croatia and Slavonia within Austria since that was the only possibility at the time. Some went even further for the unity of all the south Slavs who were under the rule of Austria and the Turks thus advocating the union of the Slavs. On the other hand, they were against those forces who pushed for the autonomy of Dalmatia or for its joining the renewed Venetian republic.